

УДК 947.6

РЭЛІГІЙНАЕ ЖЫЦЦЁ УСХОДНІХ РЭГІЁНАЎ БЕЛАРУСІ Ў ПЕРШЫЯ ПАСЛЯВАЕННЫЯ ГАДЫ (НА ПРЫКЛАДЗЕ ПРАВАСЛАЎНЫХ ПРЫХОДАЎ МСЦІСЛАЎШЧЫНЫ)

Пушкін Ігар Аляксандравіч

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт харчовых і хімічных тэхналогій
(г. Магілёў, Беларусь)

Асвятляецца рэлігійнае жыццё ва ўсходніх рэгіёнах савецкай Беларусі ў першыя пасляваенныя гады. Паказаны асаблівасці дзяржаўна-канфесійнай палітыкі рэгіянальных уладаў да адноўленых абшчын веруючых на прыкладзе праваслаўных прыходаў Мсціслаўшчыны.

Рэлігійная сфера жыцця насельніцтва ў савецкі час знаходзілася пад татальным кантролем партыйна-савецкіх органаў. Дзяржаўна-канфесійная палітыка была накіравана на поўнае выцясненне рэлігіі з духоўнай сферы жыцця чалавека і ўплыву на грамадства. У яе развіцці вылучаюцца некалькі этапаў, кожны з якіх меў свае асаблівасці і спецыфіку [3; 4; 6; 2; 5]. Падчас акупацыі Беларусі гітлераўскімі захопнікамі, каб здабыць лаяльнасць насельніцтва, акупацыйныя ўлады далі дазвол на правядзенне набажэнстваў у шэрагу хрысціянскіх храмаў, якія былі гвалтоўна закрыты ў 1930-я гг. савецкай уладаю. У Магілёве распачалі працу Трохсвятцельскі кафедральны сабор, цэрквы: Барыса-Глебская, Петра-Паўлаўская, Іоана-Багаслоўская на Машэкаўскіх могілках, на Успенскіх могілках, рыма-каталіцкі касцёл. У Мсціславе і Мсціслаўскім раёне аднавілі дзейнасць наступныя праваслаўныя храмы: Аляксандра-Неўская, Петра-Паўлаўская, Ільінская, Святога Ануфрыя, Пакроўская царквы [5, с. 262; 1, арк. 18, 21, 49, 50].

У першыя пасляваенныя гады адбывалася пэўная лібералізацыя дзяржаўна-канфесійнай палітыкі, што было выклікана роляй Рускай праваслаўнай царквы ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Ажыўленне рэлігійнасці насельніцтва адбывалася ва ўмовах галечы насельніцтва, выкліканай акупацыяй і ваеннымі падзеямі, неабходнасцю аднаўлення разбуранай гаспадаркі Беларусі. Для значнай часткі жыхароў, а гэта пераважна жанчыны, ў такіх умовах адзінай магчымасцю знайсці духоўную падтрымку і раўнавагу была вера ў Бога. Для выканання рэлігійнай абраднасці і дзяржаўнай рэгістрацыі абшчыны неабходны былі храм і святар. Із'яцце царкоўных будынкаў без дазволу Савета па справах Рускай праваслаўнай царквы пры СМ СССР катэгарычна забаранялася пастановай СНК СССР ад 01.12.1944 г. № 1643-486/с. Разгледзім як гэта выконвалася на мясцовым узроўні ва ўсходніх рэгіёнах Беларусі на прыкладзе рэлігійнага жыцця праваслаўных абшчын Мсціслаўшчыны.

На пачатак ліпеня 1946 г. у Мсціслаўскім раёне дзейнічалі шэсць праваслаўных цэркваў, якія былі перададзены зарэгістраваным абшчынам: Мураваная Аляксандра-Неўская царква (1840 г. пабудовы, знаходзілася ў горадзе Мсціслаўлі); драўляныя Петра-Паўлаўская (1870 г., в. Бязводзічы), Ільінская (1900 г., в. Басценавічы), Архістратыга-Міхайлаўская (1840 г., в. Кулікова), Святога Ануфрыя (в. Ануфрыева), Ільінская царква (1815 г., в. Слаўнае) Храмы, згодна інфармацыі старшыні Мсціслаўскага райвыканкама, знаходзіліся ў добрым стане [1, арк. 1, 18, 21, 49–50]. Таксама існавалі чатыры праваслаўныя царквы, якія не дзейнічалі як храмы (із'яты ўладамі ў 1930–1935 гг.) і будынкі якіх патрабавалі капітальнага рамонту: Крыжаўздвіжанская царква ў Мсціслаўлі (выкарыстоўвалася пад млын); у мястэчку Шымава (зернасховішча), вёсках Новая Сяло (зернасховішча) і Ходасы III [1, арк. 2].

У в. Ануфрыева побач знаходзіліся дзве царквы – вялікая халодная ў гонар препадобнага Ануфрыя і зімняя (цёплая) – Пакроўская. У 1942 г. веруючыя адрамантавалі зімнюю, дзе здзяйснялі свае рэлігійныя патрэбы. Абшчына Ануфрыеўскай царквы была зарэгістравана 19.06.1946 г. Магілёўскі аблвыканкам 27.01.1947 г. вырашае адмяніць дамову Мсціслаўскага райвыканкама ад 28.06.1946 г. аб перадачы абшчыне часткі будынка школы і вярнуць яе

Мсціслаўскаму райвыканкаму для выкарыстання пад школу. Справа ў тым, што пасля закрыцця царквы з 1934 г. Ануфрыеўская сярэдняя школа размяшчалася ў аднапавярховым цагляным будынку (3 класных пакоі, настаўніцкая і кватэра дырэктара), які калісьці належыў абшчыне, у 1942 г. веруючыя адноўленай Ануфрыеўскай праваслаўнай абшчыны сталі выкарыстоўваць частку будынка пад праваслаўную царкву. Дарэчы, да 1946 г. з боку ўлад да абшчыны прэтэнзій не было, але як толькі веруючыя прывялі памяшканні ў належны стан, з'явілася рашэнне зноў перадаць будынак школе.

Улады для выканання рэлігійных патрэб Ануфрыеўскай абшчыне вырашылі прадаставіць драўляны будынак праваслаўнай царквы ў в. Падлужжа Краснагорскага сельсавета, які быў размешчаны ў 7 км ад в. Ануфрыева. Ад будынка царквы на той час захаваліся толькі сцены і частка даху, рамонт павінны былі зрабіць веруючыя за свой кошт [1, арк. 6–7, 24]. Безумоўна, веруючыя адмовіліся.

Будынак царквы ў в. Кулікова ў 1932 г. быў заняты калгасам “Ударнік” пад зернесховішча. Са згоды акупацыйных уладаў у снежні 1942 г. савецкімі ваеннапалоннымі на сродкі веруючых быў зроблены рамонт храма: устаноўлены іканастас, абразы, шкло ў вокнах. На агульным сходзе працаўнікоў калгаса “Ударнік” (прысутнічала 56 калгаснікаў) 29.05.1947 г. прынялі рашэнне аб перадачы будынка Кулікоўскай царквы пад клуб калгаса. Цікавая акалічнасць, у архіве захаваўся спіс прыхаджан Кулікоўскай царквы, якія хадатайнічалі аб выкарыстанні будынка пад храм, падпісалі яго і 157 калгаснікаў. У выніку ліставання мясцовых і царкоўных уладаў, прызналі, што рашэнне аб перадачы пад клуб незаконнае. Але, абавіраючыся на значныя разбурэнні падчас вайны і адсутнасць належнага месца для захавання зерня, будынак царквы “часова” перадаюць пад зернесховішча. У чэрвені 1947 г. з храма вынеслі культавую маёмасць і засыпалі зерне. Абшчыну знялі з рэгістрацыі з 01.01.1948 г. [1, арк. 53, 57–59, 62–64, 71–74].

Мсціслаўскі райвыканкам 25.06.1947 г. і Магілёўскі аблвыканкам 26.04.1948 г. вырашылі скасаваць дамову ад 16.05.1946 г. Мсціслаўскага райвыканкама з абшчынай веруючых в. Слаўнава аб перадачы ім будынка праваслаўнай царквы. Прычыны – не зроблены належны рамонт будынка і набажэнствы праводзіў святар, які не быў афіцыйна зарэгістраваным Упаўнаважаным савета па справах РПЦ пры СМ СССР па Магілёўскай вобласці. Веруючым было прапанавана здзяйсняць свае рэлігійныя патрэбы ў царкве вёскі Басценавічы, якая знаходзілася на адлегласці 5 км. [1, арк. 80, 82, 94]

Такім чынам, першыя пасляваенныя гады, нягледзячы на пэўную лібералізацыю з боку цэнтральных уладаў, характарызуюцца супярэчлівамі дзеяннямі мясцовых (рэгіянальных) уладаў да веруючых. Па-мінуламу з боку партыйна-савецкага кіраўніцтва патрабавалася весці кантроль за светапоглядам насельніцтва, асабліва ў дачыненні да абшчын веруючых, што аднавілі сваю дзейнасць у гады гітлераўскай акупацыі. Гэта знайшло адлюстраванне ў рэлігійным жыцці праваслаўных прыходаў Мсціслаўшчыны. Працягвалася практыка перадачы культавай маёмасці ў дзяржаўную ўласнасць, яна не эфектыўна выкарыстоўвалася і знішчалася, чым была нанесена незаменная шкода гісторыка-культурнай спадчыне беларускага народа.

Літаратура

1. Дзяржаўны архіў Магілёўскай вобласці. – Ф. 765. Воп. 1. Спр. 16.
2. История белорусской государственности. В 5 т. Т. 5. / А. А. Коваленя [и др.] ; отв. ред. Н. В. Смехович ; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории. – Минск : Беларуская навука, 2020. – 759 с.
3. Канфесіі на Беларусі (к. XVIII–XX стст.) / В. В. Грыгор’ева, У. М. Завальнюк, У. І. Навіцкі, А. М. Філатава; Навук. Рэд. У. І. Навіцкі. – Мінск : ВП “Экаперспектыва”, 1998. – 340 с.
4. Касцюк, М. П. Бальшавіцкая сістэма ўлады на Беларусі / М. П. Касцюк. – Мінск : ВП Экаперспектыва, 2000. – 308 с.
5. Пушкін, І. А. Грамадская і культурна-асветніцкая дзейнасць нацыянальных меншасцей у Беларускай ССР (1919–1991) : манаграфія / І. А. Пушкін. – Магілёў : МДУХ, 2018. – 423 с.
6. Старостенко, В. В. Религия и свобода совести в Беларуси: очерки истории: монография / В. В. Старостенко. – Могилев : УО «МГУ им. А. А. Кулешова», 2011. – 272 с.